

Carol Iancu spre o posibilă istorie completă a evreilor din România

Cu ocazia acordării titlului de „Doctor Honoris Causa” al Universității „Babeș-Bolyai” din Cluj, în 8 noiembrie 2005, lui Carol Iancu, acesta a susținut o conferință intitulată „Istoria evreilor din România și ego-istoria”. Numeroasele studii, cărți pe această temă, structurate pe anumite perioade (1913-1919, 1919-1938, 1940-1944), și recent apărutul volum, „Evreii din România (1866-1919). De la excludere la emancipare” (Ed. Hasefer, 2007, ediția a II-a revizuită și adăugită, traducerea aparținând regretatului Carol Litman, redactor S. Singer) ne îndreptătesc să așteptăm o masivă lucrare, poate monumentală, „Istoria evreilor din România în 2000 de ani”. Vom vedea.

Născut la Hârlău, plecat în Franța la vârsta de 17 ani, profesorul Carol Iancu predă istoria la Universitatea „Paul Valéry” din Montpellier, are și alte funcții importante, este o personalitate în Franța și în lumea evreiască.

Recenta carte este dedicată memoriei bunicului, Herșcu Moscovici, care și-a jertfit viața pentru întregirea Neamului în primul război mondial, mamei și tatălui său, Clara și Ițic. Prima ediție a apărut în 1996 la Hasefer. Ediția a II-a este completată și revizuită. Elaborarea acestei lucrări a început în 1978. Înaintea textului stă, cu dreptă argumentare, un poem al lui Fundoianu, din ciclul „Herța”: „În târg miroase a ploaie, a toamnă și a fân...” (Priveliști). Menționăm că, în 1976, teza de doctorat a lui Carol Iancu avea titlul: „Antisemitismul și emanciparea evreilor din România (1866-1919)”.

„Istoria poporului evreu în Diaspora este frământată în permanență de puternice forțe centrifuge și centripete”, este prima frază a studiului. Autorul susține că antisemitismul din România perioadei de referință era parte integrantă din fenomenul european. Dar nimic nu este absolut. Pozitivul și negativul coexistă. Astfel se explică și faptul că evreii au supraviețuit Holocaustului. A existat Garda de Fier, dar au fost și „Dreptii ai Popoarelor”.

Revenind la anii 1866-1919, vom găsi izvoarele ori cauzele evoluției ulterioare. „O dată cu noul regim instaurat în 1866 se deschide era excluderii”. Persecuțiile „vor fi când brutale, când ascunse, dar ele vor fi întotdeauna legale”. În primul capitol, Carol

Iancu face o incursiune în Antichitate, când au venit primii evrei pe meleagurile geto-dacice. Apoi se amintește de Evul Mediu, domnia fanarioșilor, până la „anul de grație”, 1866, venirea principelui Carol de Hohenzollern. Reținem din text: „Regulamentul Organic și începuturile antisemitismului juridic” (1829 - Tratatul de la Adrianopol). Anterior, am avut de-a face cu un antisemitism teologic („deicid” etc.). În Regulament se acordă exclusivitate celor de credință creștină. Anul 1848 a adus „speranțe iluzorii” (pct. 21 din Proclamația de la Islaz). Promisiunea emancipării a fost reluată la Conferința de la Constantinopol, din 11 februarie 1856. Apoi aceste perspective s-au stins treptat. Domnitorul A.I. Cuza a reluat făgădueliile, dar ele nu s-au concretizat. Între timp violențele, acuzele de infanticid au continuat. Eforturile lui Iuliu Barasch, numit „Mendelssohn român”, nu au avut succese. Lovitura de grație a dat-o articolul 7 al Constituției din 1866. Crémieux se adresează principelui Carol, Cezar Bolliac se opunea în „Trompeta Carpaților” (de unde caragialescul „Răcnetul Carpaților”). Art. 7 spunea: „Numai străinii de rit creștin pot dobândi calitatea de român”. Timp de 53 de ani, acest articol a barat calea evreilor spre dobândirea unor drepturi normale, cetățenești. Ion Ghica, Ion Brătianu confirmă tendința de excludere a evreilor, ei înăspresc unele prevederi legale, acuzând evreii de „vagabondaj”. În timp ce în multe țări europene evreii erau deja cetățeni ai țărilor unde locuiau, în Vechiul Regat nu se dorea acest lucru. Alianța Israelită Universală nu are succes în acțiunile întreprinse. Foștii pașoptiști vedeau lucrurile prin lentilele negre. Moses Montefiore, marele filantrop englez, vizitează Bucureștiul, fără rezultate. Kogălniceanu îi numea pe evrei „plaga satelor”. Burghezia română se teme de concurență. Misiunea lui Peixotto nu are nici ea succes. Lascăr Catargiu este de neclintit. Antisemitismul îmbracă formele: religioasă, economică, politică, xenofobă (alăturarea

de alte etnii respinse). Viața comunitară a evreilor suferă. La Conferința de la Berlin, din iunie 1878, se adoptă și art. 44 din Tratat care prevede drepturi pentru evrei, dar art. 7 din Constituție este mai „tare”. Se propune naturalizarea evreilor, dar art. 7 din Constituție este revizuit fără a ușura viitorul evreimii române. Împământinirea se face individual, condiționat. Din 1879 până în 1911 sunt naturalizați anual între 0-52 evrei, în unii ani doar 1-2 persoane. Aceasta în timp ce în Franța, Austro-Ungaria, Germania, Rusia majoritatea evreilor aveau cetățenie de mulți ani.

Apar legi antisemite (în armată, școală, profesii), au loc expulzări (Moses Gaster, ș.a.). În Parlament, în presă sunt semnalate manifestări antisemite: G. Misail, Lecca (evreii - „ațățatori de revoluții”), Ioan Slavici, Rosetti - Tetzcano, ca și unele articole ale lui Mihai Eminescu, V. Conta, A.C. Cuza, în special ultimul. Titu Maiorescu, spre cinstea sa, a combătut aceste reacții anti-evreiești. A.D. Xenopol, fiu al unui evreu convertit, a fost ostil

evreilor. A.C. Cuza era la început socialist și ateu, pentru a deveni ulterior „național-creștin”. În 1886, se organizează „Congresul antisemit româno-european”, în 1895, „Alianța antisemită”, în 1910, „Partidul naționalist-democrat” (A.C. Cuza, N. Iorga). Un moment de maximă tensiune l-a constituit Răscoala de la 1907, evreii fiind considerați, evident, „vinovați”. C. Rădulescu-Motru ia poziție împotriva acestor acuzații, dovedind o deschidere spre europenism. Socialiștii Gherea, S. Stăncă ș.a. caută soluții. Sionismul capătă susținere în rândul evreilor, apar zeci de organizații în diverse orașe. Este reacția evreilor la persecuții, expulzări. Războiul de întregire a Neamului, care a însemnat și participarea României la primul război mondial, l-a găsit pe evrei în situația de a lupta pentru idealul patriei. Din acest moment începe emanciparea reală.

BORIS MARIAN

Frate al meu neștiut, de atât de aproape mereu, poate clipă de clipă, prin toate căutările și speranțele noastre... Și izbânzi, uneori, vai, prea puține, parcă! Bine te-am regăsit, acum când ne e parcă mai ușor să ne pipăim cuvintele decât să le citim. Și optimiști, incurabili, avem toată viața în față.

Cei șapte-opt ani care ne despart și ne reapropie astăzi, dincolo de vârste, ne-au despărțit, probabil, în anii tinereții, când încercam sentimentul că fiecare drum duce în altă parte, ca să aflăm mai târziu, că toate ne apropie și ne readună prin cele spuse, în timp, și prin cele nespuse.

Primele mele povestiri, din anii de șantier, înainte de sfârșitul lui Stalin, cine își mai amintește de ele? Cred că și primele mele piese de teatru, de pe la sfârșitul anilor '50, sunt amintiri, chiar dacă frumoase, și mă entuziasmează și azi... Cam pe atunci te-am aflat, stimate Victor Rusu, erai un publicist redutabil, iar „Veac nou”, pe care nu l-am uitat nici azi, când nu mai e nou, mi-a rămas un model, cel puțin prin cutezanța secretă a științei și a unor fixări admirabile...

Am vrut să-ți scriu, dragă Rusu, în 1964, când te-ai apropiat de revista lui Rosen pe care n-o înțelegeam pe atunci, nu mă înțelegeam nici pe mine, și câte altele aveau să-mi rămână neînțelese, peste timp, nici azi.

Am scris, mi-amintesc, un admirabil *Ninge la Ecuador* și o piesă care condamna suspiciunile, *Oricât ar părea de ciudat*. Nici nu știi cât de aproape eram, frate al meu, Victor Rusu... Câțiva ani mai târziu, la începutul anilor '70, am revenit spre o publicistică care-mi amintea de „Veac nou”, un „Magazin” științific și prospectiv, într-un fel, în care continuam intențiile tale mai vechi...

Scrisoare de la un frate neștiut și atât de aproape, mereu

Pe urmă, știu, ai plecat spre Israel, prin '80 l-am vizitat și eu prima oară și nepoții mei din Rișon Le Zion, copii de patru-cinci ani, nu puteau să înțeleagă de ce o fată frumoasă, cum era soția mea, creștină (dar ei nu știau, pe atunci), se încurcase cu un „goi” ca mine: ea vroind să rămână în Israel, iar eu vroind să revin, să-mi termin un știu ce cărți, ca și cum cărțile ar fi putut fugi, pe cât speram, de lașități și minciună.

Nu, nu erau lucruri de scris, erau pagini care mocneau și am tot sperat să izbucnească. Ca și tine, frate al meu, după ce ai ajuns pe acel pământ făgăduit speranței.

Ultima ta carte, stimate Victor Rusu, m-a făcut să înțeleg că nu doar istoria ne leagă, ci și atâți prieteni admirabili care astăzi mai sunt sau nu mai sunt, sau nu vor mai fi decât în amintirile noastre...

L-am vizitat și eu, la Rohia, pe Steinhardt, ca să înțeleg de ce a sperat să afle mai multă iubire într-o altă învățătură, atunci când cea mai frumoasă o întrezărise bunul nostru înțelept Hilel. Am corespondat și noi, ulterior, și ne-am găsit tulburător de legați prin speranțele noastre. Te-am regăsit, dragă Rusu, și în istorisirile regretatului Ilie Purcaru... Dar toate sunt trecut și amintiri... M-am bucurat și de corespondența ta, admirabilă, cu Norman Manea, am primit și eu o scrisoare de la el după ce, urmându-te, am ajuns la „Realitatea Evreiască”... *Întorcerea huliganului*, dragă Victor Rusu, ne-a bucurat deopotrivă... ca să nu mai vorbesc de admirabila ta corespondență cu prietenul nostru de altădată - și astăzi chiar, când abia mai aflăm unul de altul - Sergiu Fărcășan. Mi-a fost mai apropiat Fărcășan decât a bănuț el, vreodată, și nu-și poate închipui cât m-ar bucura să recitesc ultimele lui piese... am auzit că ar fi scris una despre Isaac Babel... Și dător de speranță, ca de obicei, Sergiu îți promitea ca pe-o speranță apropiată și un aparat care să-ți recâștige vederea... Doamne, ține-mă la curent cu toate aceste nădejdi ale voastre și, poate, și ale mele mai curând decât pot bănuț.

Cel mai mult m-a încântat corespondența ta cu Ghiță Brătescu și paginile care au izbutit să apară despre Bellu Zilber... Am descoperit și eu un alt Bellu Zilber... regretând că l-am aflat atât de târziu și pe Victor (Bellu, într-un fel) Rusu... și poate că fiecare dintre noi suntem datori posterității cu un astfel de *Jurnal*. Despre Rosen și *Jurnalul* său, cu alt prilej (spre toamnă)

Aud, frate al meu, neștiut atâția ani (de mine neștiut, firește!), că implinești curând un soroc de viață care s-ar cere sărbătorit și încă, în spiritul lui Cajal, căruia nu-i plăcea urarea „*Ad mea veesrim*”... El o prefera (ca și mine) redusă - doar până la o sută, dar ca la douăzeci.

Frate al meu, Victor Rusu, să facem ca regăsirea de azi să fie o reîntâlnire prin timp care să ne justifice, să ne umple de bucurie! Dacă-mi dai voie, te îmbrățișez, cu dragoste, și-ți întind mâna caldă a unui om inadmisibil de tânăr, de 77 de ani.

AI tău, DOREL DORIAN

Lansarea unei cărți memorabile

După publicarea, în 2004, a cărții lui Valentin Saxone, *Speranțe în întuneric*, la Editura Viața Românească, după epuizarea tirajului și discutarea acestei apariții, în Israel, în special, a venit realizarea, prin strădania fiicei regretatului om de înaltă ținută morală, cartea apărând în 2007, la Editura Libra.

În ziua de 10 iunie a.c., în incinta minunat decorată a Sinagogii Mari, unde se află și Muzeul Holocaustului, s-au adunat numeroși membri ai obștii, ai conducerii F.C.E.R., alți reprezentanți ai intelectualității din București cu ocazia lansării noului volum. Au fost prezenți și reporterii ai Tv.R., Radioului, presei. Președintele C.E.B., prof. ing. Osy Lazăr, a prezentat programul și pe invitați. Copiii corului obștii noastre au cântat, sub conducerea lui Bogdan Lifșin, „Șalom Alehem”, apoi Corul Operei Naționale, condus de maestrul Stelian Olariu, a interpretat cunoscutul „Cor al robilor” din opera „Nabucco”, de Verdi.

Prefațatoarea volumului, doamna Sanda Golopenția, fiică a unuia dintre oamenii politici lichidați sub regimul comunist, Anton Golopenția, a prezentat viața lui Valentin Saxone (1903-1984) și conținutul volumului. Fiu al lui David și al Luizei, el s-a născut la București. A fost licențiat al Facultății de Drept, a activat ca avocat, membru al P.N.L., membru și apoi vicepreședinte al Comitetului Sinagogii Mari. În 1940, a fost exclus din Barou, din motive rasiale. După 23 august 1944, și-a reînceput activitatea, fiind exclus în 1948, pentru că a refuzat să colaboreze cu noul regim și pentru că a candidat, în 1946, pe lista Partidului Popular Românesc, înființat de prietenul său, prof. Petre Ghiță. În 1958, a fost arestat din aceleași motive și condamnat la 16 ani muncă silnică „pentru uneltire contra ordinii sociale”, motiv absurd și neîntemeiat. A fost grațiat în 1963, după patru ani de detenție în „Fortul 13 Jilava”. A

plecat în Israel, cu familia, iar între anii 1967-1977, și-a scris memoriile ce aveau să fie publicate de fiica sa, Liana Saxone-Horodi, care i-a făcut un expresiv portret în ulei reprezentat pe coperta cărții. În septembrie 1944, Valentin Saxone a înființat Cenaclul „Ideea” cu participarea lui Petre Ghiță, Gala Galaction, Șef Rabinul dr. Alexandru Șafran. Valentin Saxone a fost un om de cultură inteligent, un ilustru avocat („era și avocatul închisorii”, se spunea), membru al Lojii francmasonice „Unirea” din cadrul „Grand Orient de France”. Avocatul Valentin Saxone a refuzat colaborarea cu Frontul Plugarilor, al lui Petru Groza, a declarat că alegerile din 1946 au fost grosolan fraudate, ceea ce i-a atras represalii. La interogatoriu și în închisoare s-a dovedit ca un om de mare curaj și demnitate morală, ca evreu, ca om de bună credință.

În continuare au vorbit: Andrei Oișteanu (mitul „iudeo-comunismului” este contrazis de viața exemplară a lui Valentin Saxone; evreii au fost, în mare număr, victime ale sistemului represiv, totalitar; nu există o „competiție” Gulag-Holocaust; Petre Ghiță a fost un om ce merită titlul de „Drept al Popoarelor”, a intervenit la mareșal, pentru salvarea unor evrei, printre care, actrița Sidy Thal; Valentin Saxone face parte dintre „evreii tăcuți” ai lui Elie Wiesel, adică un erou necunoscut); Liviu Rotman, directorul C.S.I.E.R. (Saxone făcea parte din elita evreiască, ca și dr. W. Filderman, ș.a.; din păcate, multe aspecte evocate în memoriile sunt insuficient cunoscute); Daniela Tomescu, directorul Editurii Libra; Liana Saxone-Horodi, care a evocat cu emoție personalitatea tatălui ei, originea familiei. Au fost amintite sora Liane, Mioara Saxone-lancovici, colaborarea cu Biti Caragiale, interesul pentru carte manifestat în Israel de Costel Safirman, Leon Volovici.

În timpul festivității au fost ascultate arii din repertoriul iudaic, interpretate de solista de operă Geta Popescu, s-au citit poeme ale lui Valentin Saxone, care era un om sensibil la chemările adevăratei lirici, de substanță: „Pentru ea” (dedicată soției, Lia Saxone), „Renaștere”, din care cităm: „Inima-mi fierbe / mi-au zvrălit-o-n vânt / și-am rămas, cuminte, / rob lângă pământ”. Valentin Saxone avea modestia marilor caractere.

B. MEHR